

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele **I. B.**, zastoupeného Mgr. Ondřejem Malovcem, advokátem, se sídlem Boleslavská 137, Nymburk, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2476/2014-230 ze dne 25. 11. 2014 a rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 31 Co 252/2013-193 ze dne 17. 9. 2013, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2476/2014-230 ze dne 25. 11. 2014 a rozsudkem Krajského soudu v Praze č. j. 31 Co 252/2013-193 ze dne 17. 9. 2013 bylo porušeno základní právo stěžovatele na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl v záhlaví tohoto rozhodnutí uvedená rozhodnutí a navrhl jejich zrušení pro rozpor se svým ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces.

2. Okresní soud v Kolíně rozsudkem č. j. 14 C 57/2011-142 ze dne 6. 2. 2013 uložil stěžovateli zaplatit společnosti ČEZ Distribuce, a.s., částku 273 949,60 Kč s příslušenstvím jako náhradu škody za neoprávněně odebranou elektřinu. Okresní soud po provedeném dokazování shledal, že kontrolou provedenou společností ČEZ Měření, s.r.o., dne 22. 2. 2011 byla u stěžovatele zjištěna manipulace s elektroměrem. Podle následně provedeného znaleckého posudku bylo zjištěno, že plomby na elektroměru byly falzifikáty a na kotoučích obou číselníků se nacházejí stopy, které svědčí o násilném přetočení obou číselníků. Zda zásah do elektroměru provedl přímo stěžovatel, nebylo prokazováno, neboť v tomto případě se jedná o objektivní odpovědnost. Dané odběrné místo představuje rodinný dům, v němž elektřina byla používána i pro vytápění.

3. Vyčíslená náhrada (škoda) je podle okresního soudu platbou za „skutečný odběr“ elektřiny. Nicméně pro protiprávní zásah do měřicího přístroje nelze reálně určit, jaké množství elektřiny bylo skutečně odebráno. Proto v daném případě nebylo možno zjistit skutečně vzniklou škodu a bylo ji nutno stanovit v souladu s § 51 odst. 2 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), v tehdy platném znění, podle prováděcích právních předpisů. Výši náhrady škody tak okresní soud stanovil podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb., o podmínkách připojení k elektrizační soustavě (dále jen „vyhláška č. 51/2006 Sb.“). Doba neoprávněného odběru byla určena ode dne

následujícího po dni posledního odečtu, tj. ode dne 24. 4. 2010, do dne zjištění neoprávněného odběru, tj. do dne 22. 2. 2011 (celkem 304 dní).

4. Podle okresního soudu námitky stěžovatele ohledně nadměrnosti vypočtené náhrady škody ve srovnání s výší jeho plateb za elektřinu v obdobích před neoprávněným odběrem nemohou zpochybnit присouzený nárok žalobce, pokud byl prokázán zásah do měřícího zařízení, v důsledku čehož došlo k nesprávnému zaznamenání skutečného odběru ke škodě distributora.

5. Krajský soud ústavní stížností napadeným rozsudkem sice změnil rozsudek okresního soudu, ale ve svém rozsudku se ztotožnil se skutkovými a právními závěry okresního soudu ve všech otázkách relevantních pro nyní posuzovanou ústavní stížnost, s výjimkou ceny elektřiny použité pro výpočet náhrady škody podle vyhlášky č. 51/2006 Sb., a výši náhrady škody nově stanovil na 272 776 Kč: 314 160 Kč za neoprávněný odběr 50,49 MWh (cena elektřiny vypočtená podle vyhlášky v roce 2010 byla 6 159 Kč za MWh a v roce 2011 byla 6 529,86 Kč za MWh) plus 18 644 Kč jako náklady na zjištění neoprávněného odběru minus 60 028 Kč, které stěžovatel za toto období již uhradil. Krajský soud také uvedl, že výpočet škody podle této vyhlášky je ústavně souladný, jak údajně opakovaně shledal Ústavní soud. Krajský soud dále uvedl, byť bez bližšího odůvodnění, že výklad příslušných ustanovení provedený okresním soudem ob stojí i v testu proporcionality.

6. Nejvyšší soud napadeným usnesením dovolání stěžovatele odmítl a ztotožnil se ze závěry krajského soudu.

7. Součástí spisu okresního soudu jsou také faktury ukazující předchozí spotřebu v odběrném místě stěžovatele za několik posledních, zhruba ročních fakturačních období. Tyto údaje jsou uvedeny v následující tabulce, včetně přepočtu množství spotřebované elektřiny a fakturovaných částek na 304 dní pro srovnání s množstvím a cenou vypočtenou obecnými soudy podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb.

Období	Spotřeba elektřiny (MWh)	Fakturovaná cena (Kč)	Spotřeba elektřiny přepočtená na 304 dní (MWh)	Fakturovaná cena elektřiny přepočtená na 304 dní (Kč)
26.4.2005 – 24.4.2006	16,441	38 116	13,731	31 833
25.4.2006 – 16.4.2007	6,022	16 456	5,128	14 012
17.4.2007 – 18.4.2008	13,821	33 709	11,417	27 847
19.4.2008 – 16.4.2009	13,674	38 614	11,452	32 338
17.4.2009 – 23.4.2010	15,723	45 366	12,849	37 073
24.4.2010 – 9.5.2011	27,742	74 375	22,135	59 344

II. Argumentace stran

8. Stěžovatel namítá, že obecné soudy pouze mechanicky aplikovaly právní předpisy bez ohledu na okolnosti daného případu a špatně je interpretovaly. Podle stěžovatele v jeho případě bylo možné škodu určit podle § 13 vyhlášky č. 51/2006 Sb., podle kterého se při neoprávněném odběru elektřiny skutečně vzniklá škoda stanovuje na základě příslušným provozovatelem distribuční soustavy změřených nebo jinak zjištěných prokazatelných údajů o neoprávněném odběru elektřiny, a nebylo tedy na místě použít fiktivní výši škody vypočtenou podle § 14 této vyhlášky.

9. Obecné soudy nijak nezohlednily důkazy o spotřebě v obdobích předcházejících, byť tyto důkazy byly formálně provedeny. Pokud by soudy správně interpretovaly zákonné předpisy a ke zhodnocení těchto důkazů řádným způsobem přistoupily, pak by v žádném případě nemohly dojít k závěrům, ke kterým dospěly. Spotřeba dle vyhláškového výpočtu je extrémně rozdílná od jakékoliv spotřeby, jíž stěžovatel kdykoliv v minulosti dosáhl. Výše náhrady škody není podle stěžovatele v souladu s principem proporcionality.

10. Krajský soud v plném rozsahu odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí. Dodal, že postup podle § 13 vyhlášky č. 51/2006 Sb. nebyl dán a nebyly zjištěny ani žádné skutečnosti, pro které by mohl dospět k závěrům, že s ohledem na specifika případu nebude způsob výpočtu podle příslušné vyhlášky akceptovat. Z množství změřeného odběru elektřiny za jiné období nelze určit skutečnou výši škody. Při zjištění spolehlivých údajů o spotřebě za jiné období by proto šlo pouze o úvahu soudu o výši škody, nikoli o změřený či jinak zjištěný prokazatelný údaj o neoprávněném odběru elektřiny, na základě kterého by bylo možné určit skutečnou výši škody. S ohledem na speciální ustanovení upravující výpočet výše škody vzniklé neoprávněným odběrem elektřiny v případech, kdy nelze určit skutečnou výši škody, nebylo možno takto postupovat.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

12. Společnost ČEZ Distribuce, a.s., svého práva vyjádřit se k řízení nevyužila a postavení vedlejšího účastníka se vzdala.

III. Stanovisko Energetického regulačního úřadu ke sp. zn. Pl. ÚS 29/13

13. Ústavní soud pro posouzení nyní projednávané ústavní stížnosti považuje za relevantní i stanovisko Energetického regulačního úřadu (dále jen „ERÚ“), které obdržel při projednávání věci vedené pod sp. zn. Pl. ÚS 29/13.

14. ERÚ ve svém vyjádření uvádí, že v praxi se skutečná výše škody prokazuje velice obtížně, ve většině případů je to zcela nemožné, a skutečnou neoprávněně odebranou elektřinu tak nelze prakticky přesně žádným způsobem určit, a pro ilustraci dodává, že odpojit přímotopná tělesa vytápějící celý objekt od nelegálního přívodu z neměřené části instalace je otázkou několika minut a samozřejmě je pak nasnadě tvrzení, že nikdy nic takového použito nebylo. Právě z toho důvodu byl podle vyjádření ERÚ zakotven institut náhradního stanovení výše škody, který chrání provozovatele distribučních soustav a přenosové soustavy v situacích, kdy množství neoprávněně odebrané elektřiny nejsou schopni zjistit, případně dokázat. Tento účel právní úpravy shledává ERÚ jako legitimní, neboť v případě nutnosti prokazování skutečné škody by ve většině případů docházelo k situaci, kdy by se poškozený prakticky nemohl domoci

náhrady způsobené škody, přičemž tato nemožnost by vězela přímo v charakteru vykonávané činnosti (distribuce elektřiny).

15. Podle ERÚ však nelze vyloučit, že ze strany provozovatelů nemůže docházet ke zneužívání metody náhradního stanovení výše způsobené škody na úkor náročného zjišťování skutečné škody. ERÚ se ve své praxi setkal jak s tím, že znalecké posudky vycházely z posouzení spotřebičů instalovaných a používaných v odběrném místě v průběhu neoprávněného odběru, tak i se situací, že poškozený (provozovatel distribuční soustavy) nechtěl k této skutečnosti jakkoliv přihlídnout a náhradu škody se snažil maximalizovat (tedy škodu vypočítával z maximální hodnoty mu povolené dotčenou vyhláškou).

16. V případě elektřiny je však velice snadné instalovat spotřebiče s významnou spotřebou a zároveň je velice snadné a rychlé tyto spotřebiče odinstalovat. Neoprávněný odběratel může při zjištění neoprávněného odběru velice snadno a rychle odpojit veškeré tyto spotřebiče a tvrdit tak, že je nikdy nepoužíval. Není v silách jakéhokoliv znalce prokázat, jaké a jakým způsobem byly používány spotřebiče v době realizace neoprávněného odběru. Proto způsob výpočtu dle obou posledních vyhlášek vychází z toho, co bylo možné odebrat na základě technického provedení neoprávněného odběru, a i když se často jedná o velké finanční částky, tyto představují zlomek toho, co by odběratel mohl odebrat v případě, pokud by využíval připojení na plnou kapacitu 24 hodin denně.

17. Distributor nemá právo kontrolovat vnitřní instalaci odběrného místa, ani nemůže vědět, jaké spotřebiče byly v době realizace neoprávněného odběru používány. Není tedy možné jako výchozí hodnoty pro výpočet stanovit jiné hodnoty, než ke kterým má distributor přístup, tedy hodnotu hlavního jističe před elektroměrem, jističe v hlavní domovní skříni nebo průřez vodičů, které byly připojeny na distribuční soustavu. Všechny znalecké posudky, které měl ERÚ k dispozici, vycházejí z toho, že spotřebiče byly v průběhu neoprávněného odběru používány a jakým způsobem. Takový způsob výpočtu je však zpravidla relevantní pouze v případě, kdy zákazník nevěděl o tom, že je „černým“ odběratelem, a spotřebiče využíval obvyklým způsobem. Jinak nemůže mít znalec poznatky o všech spotřebičích, které zákazník za danou dobu používal.

18. Co se týče stanovení ceny elektřiny podle vyhlášky, ERÚ uvedl, že s elektřinou, jejíž odběr si zákazník nesjednal a kterou tedy neodebral v souladu se smlouvou (tj. odebral ji neoprávněně), provozovatel distribuční nebo přenosové soustavy dopředu nepočítá a ani z povahy věci počítat nemůže. Při nákupu elektřiny provozovatel vychází z predikce její spotřeby podle řádně změřeného a odebraného množství, které bylo zákazníky uhrazeno. Elektřina, která není dopředu provozovatelem soustavy nakoupena za tržní ceny, která je však přesto skutečně odebrána, tj. právě neoprávněně odebraná elektřina, je následně zahrnuta do ztrát provozovatele. Provozovatel ji však z výše uvedených důvodů dopředu na pokrytí ztrát nakoupit nemůže. Je tak zřejmé, že nakonec neoprávněně odebraná elektřina bude rozdílem mezi plánovaným (dopředu nakoupeným) množstvím elektřiny na ztráty a skutečným množstvím ztrát. Uvedený rozdíl je potom odchylkou, která by exaktně správně měla být oceněna cenou odchylky, která se počítá pro každou hodinu samostatně podle vzorce uvedeného v cenovém rozhodnutí Energetického regulačního úřadu pro každý kalendářní rok. Nicméně vypočítat zpětně, tj. v případě neoprávněných odběrů elektřiny často i za několik let zpátky, po jednotlivých hodinách cenu silové elektřiny pro ocenění neoprávněně odebrané elektřiny na základě ceny odchylky v jednotlivých hodinách je nerealizovatelné. Proto byla pro ocenění neoprávněně odebrané elektřiny použita nejbližší věcně správná cena silové elektřiny, kterou je „Pevná cena za dodávku kladné regulační energie“.

19. Na závěr svého vyjádření ERÚ uvedl, že stanovení výše škody z neoprávněného odběru je velkým praktickým problémem. Z hlediska historického vývoje vždy existoval určitý, právními předpisy daný, způsob výpočtu způsobené škody. Zásadním problémem stanovení výše škody je však správné nastavení tak, aby nedocházelo k nadužívání tohoto náhradního stanovení výše škody a stanovená výše škody se co nejvíce blížila realitě. ERÚ je nicméně přesvědčen o nutnosti existence normativního upravení způsobu určení škody v tomto specifickém případě.

IV. Hodnocení Ústavního soudu

20. Ústavní soud úvodem podotýká, že ačkoliv stěžovatel namítá, že bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces, obsahově se jeho námitky uvedené v ústavní stížnosti týkají práva na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 1 Protokolu č. 1 k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Stěžovatel totiž rozporuje přiměřenost výše škody vyjádřené v penězích, kterou je nucen platit v důsledku napadených rozhodnutí.

21. Obecné soudy v napadených rozhodnutích uložily stěžovateli uhradit náhradu škody za neoprávněný odběr elektřiny. Povinnost nahradit způsobenou škodu zpravidla žádné problémy v rámci práva na ochranu majetku nevytváří. Škůdce je povinen plně odčinit škodu, kterou způsobil, což lze považovat za zcela legitimní a přiměřený zásah do jeho práva na ochranu majetku. Nyní posuzovaný případ je však odlišný v tom, že skutečnou výši škody se nepodařilo zjistit. To je obecně problém typově obdobných případů, neboť u neoprávněného odběru elektřiny zpravidla nelze zjistit přesné množství odebrané elektřiny, která není měřena, což je právě pojmovým znakem většiny druhů neoprávněného odběru, tak jak je vypočítává § 51 odst. 1 energetického zákona.

22. Pro tyto účely zákonodárce určil, že nelze-li vzniklou škodu určit, je náhrada škody vypočtena způsobem stanoveným prováděcím právním předpisem (§ 51 odst. 2 energetického zákona v tehdy platném znění). Tímto prováděcím předpisem byla v rozhodné době výše zmíněná vyhláška č. 51/2006 Sb. Tato ve svém § 14 obsahovala metodu výpočtu výše škody za neoprávněně odebranou elektřinu v případech, ve kterých nebylo možno skutečně vzniklou škodu stanovit a provozovatel přenosové nebo distribuční soustavy se s konečným zákazníkem nedohodl jinak. Tento výpočet vycházel (a i podle nyní platné úpravy vychází) z hodnoty jističe, tedy zhruba z teoretického maximálního množství elektřiny, kterou bylo možno v daném místě odebrat. Vypočtená výše škody je tak výši fiktivní, která nemá žádný vztah ke skutečnému množství neoprávněně odebrané elektřiny. Podle stěžovatele je takto vypočtená výše v jeho případě nadměrná a neodpovídá realitě.

23. Soudy uložená povinnost uhradit takto stanovenou fiktivní výši škody, která je zcela založena na právní úpravě a nemá vztah ke skutečně způsobené škodě, představuje zásah do práva na ochranu majetku. Zásah do tohoto základního práva je obecně dovolený, pokud sleduje legitimní cíl a je ve vztahu k tomuto cíli přiměřený (princip proporcionality).

24. Ústavní soud se již několikrát ve své nálezové judikatuře zabýval otázkou neoprávněného odběru elektřiny. V těchto věcech Ústavní soud shledal porušení práva stěžovatelů na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny nebo práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny, neboť v rámci řízení před obecnými soudy nebylo domnělým škůdcům dostatečně umožněno účinně namítnout, že o neoprávněný odběr nešlo [nález sp. zn. I. ÚS 202/06 ze dne 20. 9. 2006 (N 168/42 SbNU 433); nález sp. zn.

IV. ÚS 133/08 ze dne 1. 7. 2008 (N 119/50 SbNU 15); nález sp. zn. I. ÚS 726/10 ze dne 8. 9. 2010 (N 190/58 SbNU 689)]. Neústavnost napadených rozhodnutí v těchto věcech spočívala v závěru, že došlo k neoprávněnému odběru, a nikoliv ve výši stanovené náhrady škody jako v nyní posuzovaném případě. Přesto některé principy, které Ústavní soud v těchto nálezech stanovil, jsou relevantní i pro nyní posuzovaný případ.

25. V nálezu sp. zn. I. ÚS 202/06 Ústavní soud uvedl, že zvolená legislativní konstrukce objektivní odpovědnosti a výpočtu fiktivní škody podle vyhlášky zvýhodňuje dodavatele energie. Toto zvýhodnění je patrně odůvodněno tím, že řádná evidence spotřeby elektrické energie a ochrana proti neoprávněným odběrům zabezpečují veřejný zájem na stabilitě rozvodné soustavy. Zda je toto omezení ústavně přípustné, lze konstatovat jen na základě testu proporcionality. Je třeba zkoumat, zda je cíl sledovaný omezením legitimní a zda zvolený prostředek (zde zákonem volená odpovědnostní konstrukce) je schopen cíle dosáhnout (i), zda jde o prostředek nezbytný (ii) a zda není újma způsobená základním právům nepřiměřená ve vztahu k zamýšlenému cíli (iii). V testu proporcionality musí vedle normativních aktů veřejné moci obstát i akty individuální, jinak řečeno i výklad normativních aktů musí být proporcionální (bod 17 citovaného nálezu).

26. V usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014 Ústavní soud rozhodoval o návrhu Okresního soudu v Chrudimi, který rozporoval právě ústavnost výpočtu fiktivní výše škody při neoprávněném odběru elektřiny. Ústavní soud však, aniž by jakkoliv zpochybňoval tvrzení navrhovatele o neústavnosti předmětné právní úpravy obsažené ve vyhlášce o způsobu stanovení náhrady škody, konstatoval, že k podání návrhu na zrušení podzákoného právního předpisu, k jehož protiústavnosti se vztahovala převážná část argumentace navrhovatele, není navrhovatel, který je obecným soudem, oprávněn. Vázanost soudce obecného soudu zákonem dle čl. 95 odst. 1 Ústavy znamená oprávnění soudu neaplikovat prováděcí právní předpis nebo jeho část, je-li příslušná právní úprava v něm obsažená soudem považována za rozpornou se zákonem nebo ústavním pořádkem [bod 47 citovaného usnesení; k oprávnění obecného soudu neaplikovat podzákoný právní předpis viz také např. nález sp. zn. Pl. ÚS 5/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 80/49 SbNU 165; 287/2008 Sb.); nález sp. zn. I. ÚS 1126/07 ze dne 22. 11. 2007 (N 206/47 SbNU 647); či nález sp. zn. III. ÚS 269/05 ze dne 4. 10. 2006 (N 180/43 SbNU 51)].

27. Jako obiter dictum usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014 nicméně Ústavní soud uvedl, že soudy v odůvodněných případech nemusí nutně paušálně akceptovat způsob výpočtu na základě vyhlášky. Například pokud soud dospěje k závěru, že v daném případě by byl takový postup v rozporu se zákonem, a to například z důvodu, že by takový výpočet náhrady škody nezajišťoval pouze naplnění kompenzačního principu, nýbrž by jím mělo dojít v rozporu se zákonným zmocněním k jakési nadkompenzaci poškozeného či k určité formě sankce neoprávněného odběratele, je obecný soud povinen v daném případě prováděcí právní předpis neaplikovat nebo jej aplikovat jen zčásti a ve zbytku postupovat podle obecné občanskoprávní úpravy, případně obsah prováděcího právního předpisu, za účelem určení skutečné škody způsobené neoprávněným odběrem elektřiny, podle kritérií obecné občanskoprávní úpravy, náležitě modifikovat (bod 49). Obecné soudy mohou pro svůj závěr o výši škody vzít v úvahu například předchozí historii spotřeby energie neoprávněného odběratele elektřiny, pokud je tato k dispozici, nebo i výši škody, která byla určena prostřednictvím znaleckých posudků, a provést výpočet pro spotřebitele spravedlivým způsobem, případně opatřit a provést takové důkazní prostředky, jimiž lze v konkrétním případě výši skutečné škody prokázat nebo se jí v maximální míře přiblížit (bod 50).

28. Jak bylo uvedeno ve výše reprodukováném vyjádření ERÚ, existence normativního upravení způsobu určení škody při neoprávněném odběru je nutností, neboť u této škody zpravidla nebude možné zjistit skutečnou výši způsobené škody. Tato úprava sleduje legitimní cíl ochrany práv poškozených a obecněji veřejný zájem na stabilitě rozvodné soustavy. Není možné připustit, aby škůdce byl fakticky nepostižitelný, neboť z povahy neoprávněného odběru elektřiny není poškozený schopen výši škody prokázat. Existence normativní úpravy výpočtu fiktivní výše škody tedy sleduje legitimní cíl, který má velkou váhu.

29. V nyní posuzovaném případě však zásadní otázka spočívá v tom, zda výše fiktivní škody vypočítaná podle právních předpisů nevychyluje v tomto konkrétním případě spravedlivou rovnováhu mezi legitimním zájmem distributora elektřiny na náhradě skutečné škody a zásahem do majetkových práv neoprávněného odběratele již natolik v neprospěch stěžovatele (neoprávněného odběratele), že i přes velkou váhu sledovaného legitimního cíle jde o nepřiměřený zásah do jeho majetkových práv. Jinými slovy, zásadní je, jak ustáleně judikuje Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“), zda nedochází k nepřijatelnému zásahu do práva na ochranu majetku tím, že stěžovatel je nucen nést nepřiměřené a nadměrné břemeno (viz např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Hutten-Czapska proti Polsku* ze dne 19. 6. 2006 č. 35014/97, § 167; či z poslední doby rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Sargsyan proti Ázerbájdžánu* ze dne 16. 6. 2015 č. 40167/06, § 227; a mnohé další).

30. Při posuzování této spravedlivé rovnováhy je především nutno vycházet z toho, že občanskoprávní institut náhrady škody plní funkci kompenzační a preventivní a výše škody nemůže být sankcí za neoprávněný odběr. V rámci občanskoprávní odpovědnosti se hradí skutečná škoda (a ušlý zisk; o ten však v nyní posuzované věci nejde), tedy újma na majetku poškozeného. Za skutečnou škodu se považuje majetková újma vyjádřitelná penězi, která spočívá ve zmenšení, ve snížení či v jiném znehodnocení již existujícího majetku poškozeného, jakož i ve vynaložení nákladů na odstranění tohoto znehodnocení [nález sp. zn. Pl. ÚS 18/01 ze dne 30. 4. 2002 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.); shodně i doktrína, viz Eliáš, Karel. Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu I. Právní rádce, č. 12/2007, s. 8]. Jak se podává z doktríny i ustálené judikatury českých soudů, náhrada škody v českém právním řádu nemá sankční povahu a její funkcí není poškozeného jakkoli obohatit (viz například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3184/2007 ze dne 14. 8. 2008; Vlasák, Michal. Sankční náhrada škody na pozadí mezinárodní konference. Právní rozhledy, č. 24/2008; či Knappová, Marta, Švestka, Jiří, Dvořák, Jan a kol. Občanské právo hmotné 2. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2006, s. 418). Případná sankce tedy nemůže být řešena v rámci občanskoprávní odpovědnosti. K tomu slouží prostředky trestního práva, neboť v konkrétním případě může neoprávněný odběr naplnit skutkovou podstatu trestného činu krádeže podle § 205 trestního zákoníku (viz také usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014, bod 49).

31. Úkolem Ústavního soudu při projednávání předložené ústavní stížnosti je posoudit, zda výše škody uložená stěžovateli k zaplacení obecnými soudy v napadených rozhodnutích ob stojí v testu proporcionality, či zda naopak na stěžovatele ukládá nepřiměřené a nadměrné břemeno tím, že by z převážné části plnila funkci sankční.

32. Právními předpisy zvolená konstrukce výpočtu fiktivní výše škody je bezpochyby schopna dosáhnout cíle ochrany práv poškozeného, tedy náhrady újmy, která mu neoprávněným odběrem vznikla. První krok testu proporcionality je tudíž splněn.

33. U druhého kroku je třeba zkoumat, zda sledovaného cíle, zde konkrétně náhrady škody poškozenému, nebylo možno ve stejné či podobné míře dosáhnout jiným způsobem, který by zároveň ústavní právo stěžovatele omezoval v menší míře. V menší míře by do práva stěžovatele zasahovalo, kdyby byla výše škody vypočtena podle skutečně způsobené škody, a nikoliv podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb., což je pouze škoda fiktivní, která může být, a podle stěžovatele byla, v konkrétním případě vyšší než skutečná škoda.

34. Právní úprava platná v relevantním období stanovila, že primárně je třeba výši škody stanovit na základě změřených nebo jinak zjištěných prokazatelných údajů o neoprávněném odběru elektřiny. Teprve pokud to nebylo možné, bylo možno uplatnit vzorec podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb. Právní úprava tedy správně preferovala skutečnou výši škody před výší fiktivní. Obecné soudy v napadených rozhodnutích však dospěly k závěru, že skutečnou výši škody stanovit nelze.

35. Jak bylo řečeno již výše, Ústavní soud akceptuje, že z povahy neoprávněného odběru elektřiny není zpravidla možno skutečnou výši škody vyčíslit. Skutečnou výši způsobené škody nelze určit pouze na základě množství odebrané energie v předchozích obdobích, neboť samozřejmě výše spotřeby se může v čase měnit. Nicméně množství předchozí spotřeby je relevantní informací, jak bude rozebráno níže.

36. Vzhledem k těžkostem s prokazováním skutečné spotřeby energie v období neoprávněného odběru lze u škůdce předpokládat i určitou míru součinnosti vůči poškozenému. Lze například uvažovat o umožnění prohlídky objektu, třeba za asistence policie, v níž by mohly být zjištěny používané spotřebiče elektřiny. Nicméně ani soupis spotřebičů v den zjištění neoprávněného odběru neumožňuje stanovit přesně způsobenou škodu, neboť není zřejmé, jak často byly přítomné spotřebiče v provozu a s jakým výkonem. Zároveň v minulosti mohly být využívány i jiné spotřebiče, které již v objektu nejsou. Tímto způsobem by však škůdce mohl získat důkazní prostředek, který by měl určitou váhu při posuzování v posledním kroku testu proporcionality, zda vypočtená fiktivní výše škody není nadměrná.

37. Ústavní soud je tak toho názoru, že v nyní posuzovaném případě nebylo možno stanovit skutečnou výši škody, a bylo tedy na místě uplatnit fiktivní výpočet podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb. Krok nezbytnosti byl tedy splněn.

38. Jak ovšem Ústavní soud uvedl již v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014, prováděcí předpis (zde § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb.) nelze aplikovat či lze aplikovat jen částečně, pokud by takový výpočet náhrady škody nezajišťoval pouze naplnění kompenzačního principu, nýbrž by jím mělo dojít, v rozporu se zákonným zmocněním, k jakési nadkompenzaci poškozeného či k určité formě sankce neoprávněného odběratele. V takovém případě musí obecný soud výši škody stanovit sám, byť třeba i s přihlédnutím k metodě výpočtu podle prováděcího předpisu, ale musí vzít v úvahu i jiné okolnosti, kterými se lze přiblížit ke stanovení skutečné výše způsobené škody. V případě, že nelze výpočet výše škody z těchto důvodů provést výlučně podle prováděcích předpisů k energetickému zákonu, je povinností soudu výši škody stanovit tím způsobem, aby se co nejvíce blížila škodě skutečné.

39. Pro tento účel je jedním z relevantních údajů historie předchozí spotřeby energie neoprávněného odběratele elektřiny. Nicméně ani z té nelze mechanicky vycházet, neboť reálná spotřeba v jiném období mohla být samozřejmě vyšší, a zejména lze i legitimně předpokládat, že v době neoprávněného odběru škůdce spotřebovával více elektřiny než v minulosti, což mohlo být jedním z motivů pro neoprávněný odběr. Relevantní budou i další údaje a navržené důkazy, které mohou soud přiblížit ke stanovení skutečné výše způsobené škody, jako znalecké posudky, poznatky z případně

paralelně probíhajícího trestního řízení proti škůdci, informace o spotřebičích v odběrném místě atd. Pokud jsou navrženy důkazy k prokázání těchto okolností, měl by je soud zpravidla provést a zohlednit při svém rozhodnutí o výši škody. Přitom soud musí také přihlédnout k tomu, že tyto důkazy nemohou prokázat výši škody bez jakýchkoliv pochybností, ale pouze s určitou pravděpodobností.

40. Samotná skutečnost, že okolnost je prokázána pouze s určitou mírou pravděpodobnosti, však není v občanskoprávním řízení na závadu a neznamena, že soud má takovou okolnost považovat za neprokázanou. Ústavní soud již ve své judikatuře vyslovil, že v civilním řízení nelze trvat na prokázání skutečnosti „bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti“ a prokázání nějaké skutečnosti, která se udála v minulosti, bude vždy otázkou určité míry pravděpodobnosti (nález sp. zn. I. ÚS 173/13 ze dne 20. 8. 2014, zejména body 30–31). V nálezu sp. zn. II. ÚS 1430/13 ze dne 24. 7. 2014 Ústavní soud dovodil, že nemožnost prokázání přesné výše škody nemůže být důvodem pro odmítnutí nároku žalobce na náhradu škody. Odpovědnostní vztah i tak vznikne a soudy by měly stanovit výši škody použitím uvážení na základě spravedlnosti. Přitom Ústavní soud zdůraznil, že spravedlivé uvážení, které má na mysli § 2955 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, neznamena libovůli na straně rozhodujícího soudu, ale výši náhrady škody je třeba určit na základě „jednotlivých okolností případu“, tak jak vyplynuly z dokazování (obdobně viz také nález sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014, bod 35). Soud rozhodující o stanovení výše škody způsobené neoprávněným odběrem energie za situace, ve které nelze výlučně použít výpočet podle prováděcího předpisu, musí tedy použít i vlastní spravedlivou úvahu a postupovat podle § 136 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, či nyní podle § 2955 občanského zákoníku. Součástí této úvahy by měly být všechny právě uvedené relevantní okolnosti (viz body 38–39 výše), které jsou v daném případě přítomny.

41. V této souvislosti nutno dodat, že náhrada výše škody za neoprávněný odběr elektřiny má sice zvláštní právní úpravu, jak soustavně judikuje Nejvyšší soud (např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 916/2005 ze dne 14. 12. 2005 či usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3606/2012 ze dne 26. 11. 2013), avšak v případě, že tuto nelze plně a výlučně aplikovat, je nutno postupovat podle obecné občanskoprávní úpravy náhrady škody (viz výše citované usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014, bod 49). Odpovědnostní vztah vzniklý z titulu neoprávněného odběru energie je vztahem občanskoprávním mezi škůdcem a poškozeným (distributorem energie). Pokud tedy zvláštní právní úpravu v § 51 energetického zákona a prováděcí vyhlášku nelze z důvodu ústavně nesouladných důsledků plně aplikovat, je nutno v nezbytném rozsahu použít pravidla o náhradě škody podle obecného předpisu, kterým je občanský zákoník.

42. Zásadní otázkou, a to i v nyní posuzovaném případě, je tedy určení, za jakých podmínek se vypočtená výše škody podle prováděcích předpisů k energetickému zákonu jeví jako nadměrná a plní z převážné části funkci sankční, a proto se nelze omezit na určení výše škody výlučně na základě těchto prováděcích předpisů. Důkazní břemeno přitom v tomto ohledu tíží škůdce. Je na něm, aby prokázal, že vypočtená výše škody podle prováděcích předpisů k energetickému zákonu je nepřiměřeným zásahem do jeho majetkových práv.

43. V nyní posuzované věci měly soudy k dispozici historii předchozí spotřeby elektřiny v daném odběrném místě, na kterou konzistentně poukazoval stěžovatel. Na tyto argumenty okresní soud reagoval pouze tak, že odběr stěžovatele nebyl v předchozích letech konstantní a že ani tyto argumenty nemohou zpochybnit nárok žalobce. Není zřejmé, co okresní soud odkazem na absenci konstantnosti spotřeby míní. Lze se pouze domnívat, že tím chtěl říci, že spotřeba v minulých letech kolísala, a

proto je možné, že za období neoprávněného odběru (304 dní) mohl stěžovatel skutečně spotřebovat i podle vyhlášky vypočtených 50,49 MWh. Nicméně jak vyplývá z tabulky uvedené výše v bodě 7 tohoto nálezu, s výjimkou roku 2006–2007 byla spotřeba v obdobích před neoprávněným odběrem poměrně konstantní, což ale stejně není nijak zvlášť podstatné. Podstatné však naopak je, že tato předchozí spotřeba byla zhruba čtyřikrát nižší než spotřeba vypočtená podle vyhlášky. Takové výrazné skokové zvýšení odebrané elektřiny, byť samozřejmě teoreticky možné, si již vyžaduje nějaké vysvětlení. Už z této skutečnosti měly obecné soudy vyvodit, že postupovat mechanicky podle vyhlášky není možné, neboť by mohly dospět k výpočtu takové výše škody, která bude klást na stěžovatele nepřiměřené a nadměrné břemeno, a bude tedy neústavním zásahem do jeho práva na ochranu majetku.

44. Vedle množství spotřebované elektřiny je dále, a to především, nutno přihlídnout k výši vypočítané škody, neboť tato hodnota v korunách představuje v konečném důsledku zásah do majetkových práv škůdce. Je-li výše škody vypočtená podle prováděcích předpisů k energetickému zákonu ve značném nepoměru k platbám za předchozí srovnatelně dlouhá období (samozřejmě při zohlednění změny ceny elektřiny v čase), vyžaduje si taková skutečnost vysvětlení a nelze bez dalšího akceptovat výpočet podle prováděcího předpisu. Taková skutečnost totiž naznačuje, že škůdce by mohl nést nadměrné břemeno zásahu do svého práva na ochranu majetku, neboť výše škody by neplnila jen funkci kompenzační, ale i, a to v převážné míře, funkci sankční.

45. S ohledem na specifika počítání ceny za elektřinu podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb., která je vyšší než cena účtovaná stěžovateli dodavatelem, je nepoměrně výše škody vypočítané podle této vyhlášky k předchozím platbám za elektřinu na daném místě ještě vyšší než u srovnání množství odebrané elektřiny. V období neoprávněného odběru stěžovatel platil v roce 2010 za elektřinu 2 194,08 Kč za MWh v nízkém tarifu a 2 978,68 Kč za MWh ve vysokém tarifu plus pevnou cenu za měsíc ve výši 600 Kč a v roce 2011 šlo o částky 2 411,21 Kč za MWh v nízkém tarifu a 3 011,24 Kč za MWh ve vysokém tarifu plus pevná cena za měsíc ve výši 640 Kč. Cena vypočítaná podle vyhlášky ovšem byla 6 159 Kč za MWh v roce 2010 a 6 529,86 Kč za MWh v roce 2011.

46. Je vůbec otázkou, zda takto výrazný rozdíl v ceně za elektřinu lze ospravedlnit nějakým legitimním důvodem. Je možné, že reálná škoda za MWh neoprávněně odebrané elektřiny může například kvůli problémům způsobeným distribuční soustavě být pro distributora vyšší než běžná tržní cena za MWh, kterou zákazník odebere oprávněně. K tomu však lze poznamenat, že cena silové elektřiny, kterou distributor platí za tzv. ztráty sítě (do kterých spadá neoprávněně odebraná elektřina), je srovnatelná s cenou, kterou stěžovatel platil za silovou elektřinu svému dodavateli. Je pravdou, že neoprávněně odebraná elektřina je pro distributora elektřina, s kterou dopředu nepočítal. Nicméně ani skutečné množství oprávněně odebrané elektřiny nemůže dopředu zcela přesně určit. Tak jak distributor musí činit predikci podle dříve vykázané spotřeby zákazníků, může predikovat i ztráty v síti včetně neoprávněných odběrů. Tyto možné dodatečné náklady distributora na neoprávněný odběr stěžují mohou ospravedlnit tak markantní rozdíl v ceně za elektřinu vypočtenou podle vyhlášky ve srovnání s cenou, kterou stěžovatel platí za elektřinu svému dodavateli. Nicméně je nutno uznat, že k posouzení této otázky nemá Ústavní soud dostatek informací. Proto nemůže rozhodnout, že cena za MWh vypočtená podle vyhlášky je sama o sobě nadměrná a nespĺňuje pouze kompenzační funkci náhrady škody. Zároveň však ani nemůže rozhodnout, že by tato cena alespoň s určitou mírou pravděpodobnosti

odpovídala skutečné škodě. Nicméně je na místě při posuzování proporcionality zásahu vzít v potaz i tento rozdíl cen.

47. Při srovnání jednotlivých celkových plateb za spotřebovanou elektřinu byla stěžovateli za období neoprávněného odběru vyčíslena náhrada škody, která je (pokud opět odhlédneme od anomálního roku 2006–2007, kde by ta disproporce byla ještě nápadnější) osminásobkem (rok 2009–2010) až jedenáctinásobkem (rok 2007–2008) částek, které stěžovatel hradil za elektřinu v obdobích před neoprávněným odběrem. Přitom cena elektřiny mezi roky 2005 až 2011 rostla jen o jednotky procent. Takto nápadný a nijak nevysvětlený nepoměr mezi částkou, kterou stěžovatel v předchozích obdobích platil za elektřinu, a částkou, která mu byla vypočtena podle § 14 vyhlášky č. 51/2006 Sb. za období neoprávněného odběru, vyvolává důvodnou pochybnost, zda stěžovatel nenese nepřiměřené a nadměrné břemeno.

48. Při takto výrazném rozdílu je třeba, aby obecné soudy svá rozhodnutí opřely o nějaké důkazy prokazující, že stěžovatel skutečně v období neoprávněného odběru takové množství elektřiny spotřeboval a poškozený utrpěl takto výraznou škodu. Pokud důkazy, na kterých by bylo možné takový závěr založit, soud k dispozici nemá, nemůže akceptovat výpočet výše škody výlučně podle prováděcích předpisů k energetickému zákonu. Pokud je stěžovatel nucen bez nějakých důkazů o skutečně způsobené škodě platit za spotřebu elektřiny osmi- až jedenáctinásobek částky, kterou platil v předchozích obdobích, klade to na něj nadměrné břemeno. Takový zásah do jeho majetkových práv neobstojí v posledním kroku testu proporcionality, neboť nestanoví spravedlivou rovnováhu mezi zájmy stěžovatele na ochraně jeho majetku na straně jedné a zájmy poškozeného na ochranu jeho majetku (čili zde náhradě škody, kterou distributor utrpěl) na straně druhé. Obecné soudy tedy napadenými rozhodnutími porušily právo stěžovatele na ochranu jeho majetku zakotvené v čl. 11 odst. 1 Listiny.

49. Ústavní soud si je vědom velkých obtíží, na které poukazuje ve svém vyjádření i ERÚ, které nese poškozený distributor, pokud by měl prokázat skutečnou výši spotřeby elektřiny v době neoprávněného odběru. Ústavní soud tedy nijak nezpochybňuje, že při výpočtu je možno z prováděcího předpisu vycházet. Nicméně pokud tento výpočet, jako v nyní posuzovaném případě, přináší zcela disproporcionální výsledky vzhledem k předchozí spotřebě na daném místě, nelze jej aplikovat mechanicky.

50. Které části prováděcí vyhlášky lze v takovém případě aplikovat a které již nikoliv, závisí případ od případu zejména na tom, aplikaci kterých částí škůdce napadá a které části vyvolávají protizákonné nebo protiústavní důsledky. Výpočet výše škody podle vyhlášky č. 51/2006 Sb. (a obdobně i podle nyní účinné vyhlášky č. 82/2011 Sb.) sestává z několika faktorů, zejména určení doby neoprávněného odběru, stanovení odebraného množství elektřiny a její ceny. Například v nyní posuzovaném případě stěžovatel nijak hodnověrně nezpochybnil dobu trvání neoprávněného odběru. V této části tedy obecné soudy mohou aplikovat vyhlášku č. 51/2006 Sb. Porušení stěžovatelova základního práva vyvolává nadměrná výše škody za dané období vyplývající z kombinace určeného odebraného množství elektřiny a její ceny. V této části nelze tedy vyhlášku č. 51/2006 Sb. bez dalších důkazů použít.

51. Břemeno tvrzení i břemeno důkazní, že výše náhrady škody vypočtená podle prováděcího předpisu k energetickému zákonu je nepřiměřeným zásahem do základních práv škůdce, leží na škůdci. Splnění důkazního břemena může docílit například jako v nyní posuzovaném případě tím, že prokáže, že výše škody podle vyhlášky je mnohonásobně vyšší než platby za elektřinu v předchozích srovnatelných obdobích. Poté je na poškozeném, aby předložil důkazy, že taková výše škody je odpovídající a plní převážně funkci kompenzační. Pokud se to poškozenému prokázat nepodaří, je

povinností soudu zhodnotit všechny relevantní okolnosti a provedené důkazy a výši škody stanovit podle spravedlivého uvážení všech jednotlivých okolností případu, aby se výše škody v co největší možné míře blížila skutečně způsobené škodě a představovala spravedlivou rovnováhu mezi ochranou majetku škůdce i poškozeného (viz body 38–41 výše).

52. Poškozený má samozřejmě i možnost namítat, že množství spotřebované energie bylo vyšší a způsobená škoda byla vyšší než ta vypočítaná podle prováděcích předpisů k energetickému zákonu. I když nutno uznat, že vzhledem k těžkosti získávání důkazů v tomto ohledu bude takový postup pro poškozeného složitý, nelze vyloučit úspěšnost takového postupu například ve spojení se zjištěními v rámci paralelně probíhajícího trestního řízení, ve kterém může být prokázáno používání spotřebičů, které takové značné množství elektřiny spotřebovávají (například stavební činnost na odběrném místě, existence nelegální pěstírny marihuany atd.).

53. Ústavní soud také zvážil, že u některých neoprávněných odběratelů může být vypočtená výše škody vyšší než škoda skutečná, u jiných však zase nižší. Je tedy teoreticky možné, že v průměru, při zohlednění všech neoprávněných odběratelů, bude výpočet pro poškozeného distributora podle vyhlášky spravedlivý a uhrazená škoda se bude v maximální možné míře rovnat škodě, kterou skutečně utrpěl. Tuto případnou skutečnost však nelze klást k tíži těm škůdcům, u kterých by stanovená konkrétní výše škody představovala nadměrné břemeno a nepřiměřený zásah do jejich majetkových práv, jako tomu bylo v nyní posuzovaném případě.

54. Ústavní soud tak shrnuje, že vázanost soudce obecného soudu zákonem dle čl. 95 odst. 1 Ústavy znamená též oprávnění soudu neaplikovat prováděcí právní předpis nebo jeho část, je-li příslušná právní úprava v něm obsažená soudem považována za rozpornou se zákonem nebo ústavním pořádkem. **Pokud škůdce prokáže, že výše škody za neoprávněně odebranou elektřinu stanovená podle prováděcího předpisu k § 51 energetického zákona je mnohonásobně vyšší než jeho platby za elektřinu ve srovnatelných obdobích před neoprávněným odběrem, nelze takto vypočítanou výši škody bez dalšího akceptovat. Soud v takovém případě musí zohlednit i další okolnosti, které jej mohou v maximální míře přiblížit ke stanovení skutečné výše způsobené škody. Pokud pak na základě provedených důkazů soud nedospěje v konkrétní situaci k závěru, že vypočtená výše škody s určitou mírou pravděpodobnosti odpovídá škodě skutečné, nemůže prováděcí předpis aplikovat v té části, ve které by tak způsobil neoprávněný zásah do majetkových práv škůdce tím, že by vypočtená výše škody plnila v převážné míře funkci sankční, a nikoli kompenzační. V takovém případě musí o výši škody soud rozhodnout podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností.**

55. Z těchto důvodů proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadená rozhodnutí zrušil.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 11. srpna 2015

Ludvík David
předseda senátu